

A Kortársak József Attiláról című gyűjtemény vásárhelyi vonatkozásaihoz

Az Akadémiai Kiadó 1987-ben kiadott hatalmas, három kötetes válogatása azt a képet igyekszik bemutatni, amely József Attila életében, és az öröklét első éveiben, a háború végéig a költőről kialakult a sajtóban, a magyar irodalmi közvéleményben. Bokor László róla szóló cikkeket, kritikákat, véleményeket, verseket, vagy csak említéseket válogatott össze, Tverdota György pedig jegyzeteket készített ezekhez.

Mint minden nagyszabású vállalkozás, e gyűjtemény sem teljes és szeplőtelen. Ezért talán nem tűnik kicsinyes lokálpatriotizmusnak, ha most némi kiegészítést próbálunk hozzáfűzni, hiszen vásárhelyi kapcsolatrendszerének teljes és pontos ismerete nélkül nem lehet igazán megérteni a költőt, a kép némely részlete homályos marad.

József Attila 1929 és 1935 között, amint Péter László és Szigeti János kutatásaiból tudjuk¹, hét részletben, összesen mintegy 14 hónapot töltött Hódmezővásárhelyen, nővéreinél. (1929-ben és 1934-ben például az egész télvégét és tavaszt.) Fontos, eseményteli hetek, hónapok a vásárhelyiek. Dolgozott, több más költeménye mellett itt született például a *Falu*, a *Szappanosvíz*, itt fejezte be a *Téli éjszaka* és az *Eszmélet* című nagy verseit. Itt állította össze válogatott verseinek kötetét, a *Medvetánc*-ot, itt ismerkedett meg, sógoránál, Móricz Zsigmonddal. Verseit közölték a helyi lapok, olyan jóbarátokat szerzett itt, mint Takács Ferenc szociáldemokrata politikus, vagy Pákozdy Ferenc, verseinek korai, értő kritikusa. Kedves helye volt itt Galyasi Miklós vendégszerető legényszobája, a „Műverem”, ahol a házigazda és Pákozdy Ferenc baráti köre (a későbbi Tornyai Társaság magja) gyűlt össze, de szívesen járt Takács Ferencsel a Munkásotthonba is sakkozni, beszélgetni. Mindezt csak azért foglaljuk össze, hogy jelezzük, ha Vásárhely nem is olyan fontos József Attila életében, mint Szeged, vagy a „lélekindulás” színhelye és tanúja, Makó, – a vásárhelyi hatások, személyek is jelentősek, tudnunk kell róluk, pontosan kell ismerni ezeket, őket is.

Erdei Istvánt például, Erdei Ferenc agrárközgazdász unokatestvérét, akiről a gyűjtemény 194. számú jegyzete tájékoztat.

A szociáldemokrata párt debreceni területi titkáráként mutatják be, nem közlik viszont, hogy 1926-tól 1933-ig, tehát éppen József Attila vásárhelyi fölbukkanása idején ő volt a helyi pártszervezet titkára. Amint a *Kritika* 1979. februári számában megjelent, vele készült interjúban ő maga elmondta, a költővel 1932 nyarán (tehát nem 1930-ban) ismerkedett meg, és sokat foglalkoztatta támogatásának lehetősége. Erdei, s ezt szintén nem közlik vele kapcsolatban, 1987-ben hunyt el Budapesten, miután jócskán megjárta a börtönt.²

A 197. számú jegyzetben szereplő helyi lap adatai is pontosításra szorulnak. A *Heti-vásár, Hétfői Újság*, amely Pákozdy Ferencnek a *Külvárosi éj*-ről írott alapos, elismerő

¹ PÉTER LÁSZLÓ: *József Attila közöttünk*. = Délmagyarország, 1980. márc. 30 – április 22. Önállóan is: Szeged, 1980., SZIGETI JÁNOS: *József Attila Hódmezővásárhelyen*. = Vásárhelyi Tanulmányok VIII. Hódmezővásárhely, 1977.

² *Jeles Vásárhelyiek*. Életrajzgyűjtemény. Hódmezővásárhely, 1993. 37.p.

kritikáját közölte, nem „főleg helyi és megyei híreket közlő lap”, nem hírlap, hanem helyi társadalmi, kulturális hetilap, amely nem 1933-ig, hanem 1934-ig élt, s amelyet Pákozdy Ferenc főmunkatársként jegyzett.³

Vásárhelyen valóban volt Faragó Sándor (1892–1980) nevű újságíró, aki József Attilát is ismerte (228. sz. jegyzet), ez lehetett az oka annak a tévedésnek, hogy Faragó Dezsőt, A Hír című riportlap szerkesztőjét (430. sz. jegyzet) a vásárhelyi Faragó testvérének tartják, noha nem volt az. További névtévesztés történt, amikor a „mi” Faragónkat az 1899-ben született, s 1946-ban elhunyt Faragó Sándor író, hírlapíró, színműíróval azonosítják (168. sz. jegyzet). Hogy Faragó Dezső és Faragó Sándor színműíró testvérek-e, azt nem tudjuk, de a vásárhelyi Faragó Sándornak egyikőjükhöz sincs semmi köze.⁴

Érdekes, hogy általában a költő életének minden fontos eseményéhez kapcsolódik kortársi dokumentum, a termékeny vásárhelyi tavaszt, a *Medvetánc* születését nem „födi le” egyetlen írás sem, az egész 1934-es esztendőből nincs egyetlen vásárhelyi vonatkozású dokumentum sem.

A 274. számú cikk-részlet Sértő Kálmántól való, aki meghívottként részt vett, sok más irodalmárral együtt, az 1935-ös vásárhelykútsai, vásárhelyi író-paraszt találkozón. Sértő a vele együtt utazók között József Attila nevét is felsorolja. Bár a jegyzetíró elismeri, hogy a József Attila-irodalom álláspontja eltérő a költő részvételét illetően, mégis amellet teszi le a voksát, hogy „...a költőnek egy-egy rendezvényen jelen kellett lennie, mert különben Sértő Kálmán nem emlékezett volna meg róla.” [?!] A jegyzet itt Paku Imre emlékezését hívja segítségül, mint olyat, amely összecseng Sértő állításával. Ám a két írás éppen ellentmond egymásnak, míg ugyanis Sértő azt mondja, József Attila vele együtt utazott, mint meghívott, Paku Imre szerint „...a rendezőség József Attilát nem hívta meg [...] pedig akkoriban Vásárhelyen tartózkodott”.⁵ A jegyzetíró e szövegből alighanem a „Vásárhelyen tartózkodott” szókapcsolatra koncentrált, s talán elkerülte figyelmét Paku kissé tétova „akkoriban” megjelölése. A költő valóban csak *akkoriban*, a találkozóval *közel egyidőben* tartózkodott Vásárhelyen. Az író-paraszt találkozó augusztus 25–27-én volt, a költő pedig, amint Péter László is pontosan rekonstruálta,⁶ augusztus 16-án pénteken utazott le nővéréhez („Élve, megérkezett péntek délbe”), annak harmadik gyermekét, egyhónapos unokaöccsét, Ádámot látogatta meg. A legvalószínűbb, hogy csak a hétvégét, s az ünnepet, a keddre eső Szent István-napot töltötte Vásárhelyen, és szerdán vagy csütörtökön (tehát 21-én, vagy 22-én) már visszament Pestre. Annál is inkább, mert ekkor már beteg, zaklatott, Vásárhelyről is Gyömrői Editnek, pszichoanalitikusának ír, rendelési időt kér tőle. 23-án pedig, sógoraival együtt, ő is aláírja azt a képeslapot, amit a Japán kávéházból küldtek Etusnak, Vásárhelyre. Le kell tehát végre számolni a legendával; József Attilát, nem lévén konkrét köze a tanyához, mezőgazdasághoz, nem hívták meg a népiek író-parasztok találkozására, s ő nem is vett részt rajta.

³ KÁRÁSZ JÓZSEF: *A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1843–1970*. Szeged, 1974.

⁴ *Jeles Vásárhelyiek*, 43–44.p

⁵ PAKU IMRE: *József Attila három mondata*. In. *J. A. és Csongrád megye*. Összeállította Szabolcsi Gábor. Szeged, 1955. 61. p.

⁶ PÉTER LÁSZLÓ: *József Attila közöttünk*. Délmagyarország, 1980. április 22.

A már emlegetett Takács Ferenc (481. sz. jegyzet) nem egyszerűen a Nagy Magyar Alföld című hódmezővásárhelyi szociáldemokrata szemle szerkesztője, hanem a városi pártszervezet titkára, majd 1935-től a város országgyűlési képviselője, a párt egyik országos vezetője. Sok mindent cselekedett, kezdeményezője azonban nem volt az 1935-ös vásárhelykutató találkozóknak.⁷ Ezt a szerepet Simándi Béla (1899–1969), az akkor a vásárhelyi határban tanyai tanítóként dolgozó költő-szociográfus, és Gregus Máté (1861–1938) mintagazda vállalták.⁸ Takácsnak József Attilával való kapcsolatáról nemcsak a költő válogatott levelezéséből lehet informálódni, hanem a Honismeret 1980. évi 2. számában megjelent, a témát összefoglaló cikkből. (A jegyzetíró itt megismétli azon állítását, hogy József Attila „szemtanúk szerint” részt vett az 1935-ös találkozáson, noha ez, mint fentebb írtam, legalábbis erősen kétséges.)

A dokumentum-válogatás és jegyzetapparátusa rendkívül széles körben mutatja be a költő halálának, búcsúztatásának irodalmát, New Yorktól Brassóig több mint száz magyar, illetve külföldi magyar periodikát, személyt idéz. Ebből a széles körből azonban valamilyen okból kimaradt Hódmezővásárhely, ahonnan Takács Ferenc Nagy Magyar Alföld-beli búcsúztatóján kívül senkit és semmit nem válogattak be. A szerkesztői szempontok, szuverenitás teljes figyelembevételével is érthetetlen ez, hiszen például Pákozdy Ferenc *Levél a másvilágra* című verse véleményünk szerint szeretetben, empátiában, művészi megformálásban a költőt sirató legjobb művek közé sorolható. Verse nemcsak a Népszó 1938. január elsejei számában jelent meg, de utolsó kötetébe, az *Esthajnal*-ba is beválogatta. Bizonyosággént, s befejezésül álljon itt a vers indító szakasza:

„Attila, kedves, hogy vitt rá a lélek?
Hát néked sem fáj, hogy árván marad
szegény hazád és sorsüldözte néped,
a szép szó és az igaz gondolat?
Ki visel gondot az árva világra,
ha már te sem, költő, világ árvája...”

KŐSZEGFALVI FERENC

⁷ *Jeles Vásárhelyiek*, 128–129.p.

⁸ Gregus Mátéről: *Hódmezővásárhely jelesei*. Hódmezővásárhely, 1974. 24–25. p., Simándi Béláról: *Jeles Vásárhelyiek*, 107. p.